

İLKÖĞRETİMİN BİRİNCİ KADEMESİNDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ (*Geographic Education In Elementary Schools*)

**Yard. Doç. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU*

ÖZET

Coğrafya, fen ve sosyal bilimler arasında ilişki kuran bir disiplindir. İlköğretime ilişkin yeni öğretim programlarında ilköğretim derslerinin bütünlüğü esas alınmış ve coğrafya dersi de bu çerçevede değerlendirilmiştir. İlköğretim programlarında Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji ile Sosyal Bilgiler derslerinde coğrafyaya ait konulara yer verilmiştir. İlköğretim okullarında coğrafya eğitimi hayat bilgisi dersi ile başlamakta ve sosyal bilgiler dersi ile 7. sınıfın sonuna kadar sürmektedir. 1-7. sınıflar arasında öğrencilere genel coğrafi bilgiler verilmekte ve ülkemizin coğrafi özelliklerine ilişkin temel bilgilere yer verilmektedir.

Bu çalışmada, ilköğretimin ilk kademesinde coğrafyanın yeri belirlenerek, çeşitli öğretim programlarında coğrafya ile ilgili konulardan hangilerine yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada, ilköğretimde coğrafyaya ilişkin konular hangi derslerde verilmektedir? Bu derslerde coğrafyaya ilişkin hangi konulara ve kazanımlara yer verilmektedir? Söz konusu derslerde coğrafyaya ilişkin hangi becerilerin, kavramların kazandırılması ön görülmüştür? Acaba öğrenciler ilköğretimin ilk kademesini bitirdiklerinde hangi coğrafi bilgi, beceri ve bakış açılarına sahip olmalıdırlar? gibi soruların cevapları verilmeye çalışılmıştır.

İlk ve ortaöğretim kurumlarımızda coğrafyada öğrenci başarısının yeterli düzeyde olması, öğrenciler ve dolayısıyla toplumumuzun geleceği açısından son derece önemlidir. İlköğretimin ilk kademesinde öğrenim gören öğrencilerin coğrafi açıdan bilgili olarak yetiştirilmeleri, okullarımızda coğrafi açıdan iyi eğitimden geçirilmelerine bağlıdır. Bundan dolayı, ilköğretimin ilk kademesinden sorumlu olan sınıf öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Coğrafya Eğitimi, Öğretim Programı, İlköğretim*

ABSTRACT

Geography is a discipline between social and positive sciences. In the new teaching program of elementary and middle school, geography subjects were included in the program, considering the unity of the program. In the new

* Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, alaattin@balikesir.edu.tr

program, geography subjects have been distributed in a variety of subjects including, life science, science and technology, and social studies courses. Students in elementary schools start to take geography subjects in life science course and this continues up to 7 grade level, taking geography subjects in social studies course. From K-1 to K-7 grade level, students take general introductory geography subject including Turkey.

This paper addresses geographic education in elementary school. Also, it aims to understand what geographic subjects are covered in certain level. Furthermore, this paper describes geographic skills that have been aimed to give students at different grade levels. It investigates whether or not students graduating from middle school have enough geographic information or are geographically literate.

The literacy of geographic education at elementary and middle school level are very important for the students. If they are educated with high geographic learning and skills, they would have a better future, which also means a better future of our country. Thus, teachers, who teach geographic subject at this level, have very big responsibilities to educate our youth in geography.

Key Words: *Geographic Education, Curriculum, Primary and Secondary Schools.*

GİRİŞ

İlk ve ortaöğretim kurumlarımızda coğrafyada öğrenci başarısının yeterli düzeyde olması, öğrenciler ve dolayısıyla toplumumuzun geleceği açısından son derece önemlidir. Her toplumda coğrafi açıdan iyi eğitilmiş bireylere gereksinim vardır. Coğrafya eğitimi aracılığıyla öğrenciler dünyanın farklı ekonomilerini, kültürlerini, mekânlarını ve insanlarını ve onların kendileri ile olan bağlantı ve ilişkilerini anlamaya başlarlar. Bu, günümüz toplumu için hayati bir bilgidir. Bütün ülkelerin, günümüz küresel ekonomisi ile rekabet edebilmeleri, dünyada çevrenin kalitesini garanti altına alabilmeleri ve dünyayı paylaşan farklı insanların kültürlerini kavrayabilmeleri vatandaşlarının dünya bilgisine bağlıdır (GFL, 1994). Nitelikli bir coğrafya eğitimi öğrencilerin, yaşadığımız karmaşık yapıdaki dünyayı algılamasına ve ifade etmesine, onların dünyadaki yerlerini almalarına ve farklı mekânları tanımalarına yardımcı olur.

İLKÖĞRETİMİN İL KADEMESİNDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

Coğrafya; sahası, konuları, ürettiği bilgi ve kullandığı araç-gereç ve tekniklerle günümüzde tüm insanların karşılaşılan problemlerin çözümünde başvurdukları en önemli bilim dallarından birisidir (Üçışık-Demirci-2002:131). Doğanay (1993:133-135), coğrafya öğrenme ve öğretmenin; yurt sevgisini kazanmada, yurt savunmasında, yurt yönetiminde taşıdığı önemi vurgulayarak, ilk ve ortaöğretimde coğrafya eğitiminin gerekliliğini ifade etmiştir.

Gelişmiş ülkelerin coğrafya eğitimindeki temel yaklaşımı; ulusal düzeyden, dünya geneline yayılmış, çevreye karşı duyarlı ve bilinçli bir neslin yetiştirilmesidir. Bu nedenle de programları coğrafi olaylarla insan ilişkisini ön planda tutan, çevre ağırlıklı konulardan oluşmaktadır. Öğrencilerine vermeye çalıştıkları mesaj, dünyayı bir bütün olarak ele alıp, coğrafi olaylara küresel olarak yaklaşım, dünyanın geçmişten gelen bir miras değil, korunması gereken bir miras olduğunu öğretmektir (Üçışık-Sekin-2001:53).

Coğrafya, eğitim kademelerinin hemen hemen her aşamasında öğretilen çevre, insana ve zamana dair konuları içerir. Ülkemizde ilköğretim seviyesinden başlayarak, lise seviyesine kadar, coğrafya zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Ders adları farklı olmakla beraber; ilköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler, lisede coğrafya adıyla okul programlarında belirli bir sistem dâhilinde verilmek istenmektedir. Eğitimde coğrafya ile öğrencilerin çevresinde olanları anlamaları ve genel olarak dünya ve yaşadıkları mekân hakkında bilinçli olmaları amaçlanır (Karabağ-2001:61).

Toplumun geleceğinde önemli bir rolü olacak olan genç potansiyele hangi bilgi, beceri ve tutumların kazandırılacağı ve bunlara yönelik faaliyetlerin uygulanabilir şekilde ülkenin gerçekleri ve ihtiyaçları da dikkate alınarak planlanması MEB Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan eğitim programları ile belirlenir (Engin vd-2003).

İlköğretime ilişkin yeni öğretim programlarında ilköğretim derslerinin bütünlüğü esas alınmış ve coğrafya dersi de bu çerçevede değerlendirilmiştir. Coğrafya, doğal ve beşeri süreçleri ve etkileşimleri doğrultusunda fen ve sosyal bilimler arasında ilişki kuran bir disiplindir. İlköğretim programlarında Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji ile Sosyal Bilgiler derslerinde coğrafyaya ait konuların işlenmesi bu nedenledir. İlköğretim okullarında coğrafya eğitimi hayat bilgisi dersi ile başlamakta

ve sosyal bilgiler dersi ile 7. sınıfın sonuna kadar sürmektedir. 1-7. sınıflar arasında öğrencilere genel coğrafi bilgiler verilmekte ve ülkemizin coğrafi özelliklerine ilişkin temel bilgilere yer verilmektedir.

Öğrenciler coğrafya dersi ile ilk defa 9. sınıfta karşılaşıyorlarsa da ilköğretim kademesinde ilk önce hayat bilgisi dersi içerisinde, daha sonra 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler dersi ile 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflarda fen ve teknoloji dersi içerisinde coğrafya konuları ile tanışmaktadırlar. Özellikle sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafyaya ilişkin pek çok tanım, kavram ve ilkeler öğrencilere öğretilmektedir (Sezer vd-2005:379).

Ülkemizde ilköğretimde hayat bilgisi, fen ve teknoloji, sosyal bilgiler öğretim programlarındaki kazanımların bir bölümü ile ortaöğretimde coğrafya öğretim programındaki kazanımların tümü coğrafya ile ilgilidir. Türkiye’de ilköğretimin ilk kademesinde Coğrafya bilimine ilişkin kazanımların yer aldığı öğretim programları şunlardır: Hayat Bilgisi Öğretim Programı (1., 2. ve 3. sınıflar), Fen ve Teknoloji Öğretim Programı (4. ve 5. sınıflar) ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (4. ve 5. sınıflar).

Bu çalışmada, ilköğretimin ilk kademesinde coğrafyanın yeri belirlenerek, çeşitli öğretim programlarında coğrafya ile ilgili konulardan hangilerine yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Zira ilköğretimde coğrafya ile ilgili konuları ilgili programları detaylı bir şekilde incelemeyen bir çırpıda bakıp görmek mümkün değildir. Bu çalışmada, ilköğretimde coğrafyaya ilişkin konular hangi derslerde verilmektedir? Bu derslerde coğrafyaya ilişkin hangi konulara ve kazanımlara yer verilmektedir? Söz konusu derslerde coğrafyaya ilişkin hangi becerilerin, kavramların kazandırılması ön görülmüştür? Acaba öğrenciler ilköğretimin ilk kademesini bitirdiklerinde hangi coğrafi bilgi, beceri ve bakış açılarına sahip olmalıydılar? gibi soruların cevapları verilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada ilköğretimde coğrafya eğitimini ilgilendiren öğretim programları; öğrenme alanları, kazanımlar, kavramlar ve beceriler açısından incelenmiştir. Şimdi ilköğretimin ilk kademesinde sırasıyla Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarındaki coğrafya eğitimi ve öğretimine ilişkin öğrenme alanları, kazanımlar, kavramlar ve beceriler gözden geçirilecektir.

1. HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA COĞRAFYA

İlköğretimde hayat bilgisi dersi 1., 2. ve 3. sınıflarda okutulmaktadır. Hayat bilgisi dersinde temel alınan insan, doğa ve toplumdur. Bu derse temel oluşturan konular aynı zaman da coğrafyanın da konularıdır.

Hayat bilgisi “öğretimde toplulaştırma” ilkesinden hareketle oluşturulmuş bir derstir. Genel olarak doğa ve toplum bilimleri alanlarına ilişkin, çağın gerektirdiği en temel bilgi, beceri, tutum, düşünce ve değerlerin seçilip, örgütlenmesiyle “çocukları yaşama hazırlama ve yaşam biçimi oluşturma” işlevini üstlenmektedir (Akınoğlu, 2002:2). Hayat bilgisi daha çok bağımsız bilim dalları arasında ilişki kuran bir interdisipliner bir ders konumundadır (Ünlü, 2001). Hayat bilgisi mihver ders olup, bu derste konular bir bütün olarak ele alınır. Hayat bilgisi dersi içerisinde çok farklı disiplinlerin konularına yer verilir. Bu disiplinler arasında coğrafyanın da önemli bir yeri vardır.

1.1. Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda Coğrafya İle İlgili Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır.

2005 Hayat Bilgisi Dersi Programı’nda “birey”, “toplum” ve “doğa” olmak üzere üç ana öğrenme alanına yer verilmiştir. Programda tema adları; “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın” olarak belirlenmiştir. Programda yer alan üç temaya ilişkin kazanımlar tetkik edildiğinde, her birine ilişkin farklı sınıflarda coğrafyayı ilgilendiren kazanımlara yer verildiği tespit edilmiştir.

Hayat Bilgisi Dersi Programı’nda çocukların temel yaşam becerilerini geliştirmeleri amaçlanmıştır. Bunlara ek olarak çocukların sosyal bilgiler, fen ve teknoloji derslerine temel oluşturacak nitelikte bilgilere de sahip olmaları beklenmektedir. Dolayısıyla programda bu öğeler (öğrencilerin temel yaşam becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak, sosyal bilgiler ve fen ve teknoloji derslerine temel oluşturacak bilgiler kazanmalarına fırsat yaratmak), belirlenen temalarla bütünleştirilecek şekilde “kazanımlar” oluşturulmuştur (MEB, 2005a).

Şimdi hayat bilgisi öğretim programında sözü edilen kazanımların coğrafya ile ilgili olanlarına değinilecektir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda (MEB, 2005a) 1. Sınıfta “Okul Heyecanı” ve “Benim Eşsiz Yuvam” temalarında coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Tema: Okul Heyecanı

Öğrenci,

1.Görsel, işitsel ve hem görsel hem işitsel iletişim araçlarından yararlanarak doğal afetlerin zararlarını fark eder.

2.Doğal afetlerin etkilerinden korunmak için okuldaki güvenlik önlemlerinin gereğini yerine getirir.

Tema: Benim Eşsiz Yuvam

Öğrenci,

1.Doğal afetler karşısında yapması gerekenleri belirleyerek ailesiyle birlikte hazırlık yapar.

2.Doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiğini araştırır.

3.Takvimi kullanarak hava durumundaki değişiklikleri günlük olarak gözlemler ve gözlem sonuçlarını verilen bir grafik üzerinde gösterir.

4.Dünya'nın kendi çevresinde dönmesini bir model üzerinden gözlemler ve bunun sonuçlarını fark eder.

5.İnsanların çevreyi hangi yollarla değiştirdiğini ve bunun için neler yaptıklarını araştırır ve anlatır.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda (MEB, 2005a) 2. Sınıfta “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın” temalarında coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Tema: Benim Eşsiz Yuvam

Öğrenci,

1.Güneş'in doğuşunu ve batışını gözlemleyerek doğu ve batı kavramlarını kavrar, evinin bölümlerini yönlere göre tarif eder.

İLKÖĞRETİMİN İL KADEMESİNDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

2.Evinin yerini, konum ile ilgili temel kavramları (sağında, solunda, yanında, karşısında, önünde, arkasında, üstünde ve altında) kullanarak bildiği yere göre tarif eder.

3.Ülkemizde meydana gelen doğal afetlere örnekler vererek, doğal afetlerin yaşanmasında hem doğanın hem de insanların rolü olduğunu kavrar ve bunlardan korunma yollarını keşfeder.

Tema: Dün, Bugün, Yarın

Öğrenci,

1.Farklı ülkelerdeki çocukların beslenme ve giyim tarzlarındaki değişiklikleri araştırır.

2.Dünya'nın hem kendi çevresinde hem de Güneş'in çevresinde dönmesi sonucunda meydana gelen olguları araştırır; bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt eder.

3.Takvimi kullanarak hava durumundaki değişiklikleri günlük ve haftalık olarak gözlemler, gözlem sonuçlarını grafiklerle gösterir ve yorumlar.

4.Hava, su ve toprakta mevsimlere bağlı olarak meydana gelen değişiklikleri gözlemler.

5.Gökyüzünü gözlemler ve gözlemlediği gök cisimlerini listeler.

6.Başka ülkelerde, doğal afetlere karşı alınan önlemleri araştırır ve ülkemizde alınan önlemlerle karşılaştırır.

7.Doğal ve yapay çevre arasındaki benzerlik ve farklılıkları ifade eder.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda (MEB, 2005a) 3. Sınıfta "Okul Heyecanı", "Benim Eşsiz Yuvam", "Dün, Bugün, Yarın" temalarında coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Tema: Okul Heyecanı

Öğrenci,

1.Okulunun ve sınıfının krokisini çizer.

2.Evini yön ile ilgili temel kavramları kullanarak bildiği yere göre tarif eder.

3.Yön bulmada kullanılan çeşitli yöntemleri ve araçları merak eder ve araştırır.

Tema: Benim Eşsiz Yuvam

Öğrenci,

1.Doğal afetler sırasında evinde yapılması gerekenleri, yetişkinler eşliğinde uygulayarak gösterir.

2.Harita ve küre üzerindeki su ve kara alanlarını ayırt eder.

Dün, Bugün, Yarın

Öğrenci,

1.Yaşadığı yerleşim biriminin eski ve yeni hâlini araştırır; bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt eder.

2.Birey, toplum ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılığı kavrar ve bunu gösteren örnekler verir.

3.Doğadaki su döngüsünün nasıl gerçekleştiği hakkında sorular sorarak çıkarımlarda bulunur.

4.Takvimi kullanarak hava durumundaki değişiklikleri günlük, haftalık, aylık olarak gözlemler ve gözlem sonuçlarını grafikte gösterir, meteorolojinin tahminleriyle karşılaştırır.

5.Ay'ın görünüşündeki farklılıkları gözlemler.

6.Dünya'nın hareketleri sonucunda oluşan değişim ve sürekliliği algılar.

7.Mevsimplere özgü zaman dilimlerinde gözlenen değişim ve sürekliliği algılar.

8.Doğal afetlerden korunabilmek için çözüm yolları üretir.

1.2. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda Coğrafya İle İlgili Kavramlar

Kavramlar belli bir konuda birçok bilgiyi düzenleyen ve birleştiren unsurlardır. Eğitim, çoğu zaman, kavramların öğretilmesiyle ilgilidir. Coğrafyaya ait temel kavramlar bilgisi olmadan, kim olduğumuzu ve yaşadığımız dünyanın ne olduğunu anlamamız büyük oranda sınırlandırılmış olacaktır (MEB, 2005e). Hayat Bilgisi Dersi

İLKÖĞRETİMİN İL KADEMESİNDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

Öğretim Programı'nda yer alan coğrafya bilimi ile ilgili kavramlar şunlardır:

1.Sınıf: Doğal Afet, Kaynak, Bilinçli Tüketim, Çevre, Donma, Erime, Mevsim, Hava Durumu, Yeryüzü, Gökyüzü, Dünya

2.Sınıf: Bilinçli Tüketici, Görsel Materyal, Güneş, Doğu, Batı, Yer, Ülke, Hava, Su, Toprak, Gök Cismi, Doğal Çevre, Yapay Çevre

3.Sınıf: Kroki, Barınma, Bitki, Hayvan, Yön, Kuzey, Güney, Toplum, Deprem, Harita, Küre, Gezegen, Yerleşim Birimi, Karşılıklı Bağımlılık, Karşılıklı Etkileşim, Doğa, Su Döngüsü, Grafik, Meteoroloji, Ay

Yukarıda sözü edilen kavramlar, 4. sınıf ve sonrasındaki coğrafya eğitimi ve öğretimine temel teşkil edecek kavramlar olup, öğrencilerin bu kavramları yeterli düzeyde algılamaları son derece önemlidir.

1.3. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda Coğrafya İle İlgili Beceriler

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir (MEB, 2005a). Hayat bilgisi programında coğrafya ile ilgili öğrencilere şu becerilerin kazandırılması ön görülmüştür: 1. Araştırma, 2. Problem Çözme, 3. Bilgi Teknolojilerini Kullanma, 4. Karar Verme, 5. Kaynakları Etkili Kullanma, 6. Doğal Afetlerden Korunma, 7. Zamanı ve Mekânı Doğru Algılama.

2. FEN VE TEKNOLOJİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA (4. VE 5. SINIFLAR) COĞRAFYA

2.1. Fen ve Teknoloji Öğretim Programı'nda (4. ve 5. sınıflar) Coğrafya İle İlgili Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Fen ve Teknoloji Öğretim Programı'nda 7 öğrenme alanı öngörülmüştür. Bunlar: Canlılar ve Hayat, Madde ve Değişim, Fiziksel Olaylar, Dünya ve Evren, Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre ilişkileri, Bilimsel Süreç Becerileri, Tutum ve Değerler (MEB, 2005b). Coğrafya ile ilgili olan "Dünya ve Evren" öğrenme alanında öğrenciler, Dünya ve evrenin özelliklerini, yapısını ve bunlarda meydana gelen değişimleri inceler ve öğrenir.

Fen ve teknoloji dersinde 4.sınıfta, “Dünya ve Evren” öğrenme alanında, “Gezegelimiz Dünya” isimli üniteye yer verilmiştir. Programda bu ünitenin işleniş süresine ilişkin önerilen süre 16 ders saatidir. Bu ünitenin amacı, öğrencilerin; üzerinde yaşadığı Dünya’nın şeklini kavramaları, Dünya’nın şekli ile ilgili geçmişten günümüze öne sürülen fikirler hakkında bilgi sahibi olmaları ve Dünya’nın yapısında bulunan hava, su, toprak gibi temel yaşam kaynaklarını fark etmeleri; Dünya’nın yapısında bulunan maddelerle yaşam gereksinimleri arasında ilişki kurmaları; toprak, su, hava gibi yaşamsal faktörlerin kirlilik boyutu ile ilişkilendirilmesi sonucunda bir çevre bilinci geliştirmeleri; bilim insanlarının, araştırmalar sonucu elde ettikleri bulguları insanlara aktarırken bazen bilimsel modellerden yararlandıklarını kavramaları; Dünya’nın yapısında bulunan tabakaların, küresel katmanlardan (hava küre, su küre, taş küre, ağır küre, ateş küre) oluşan bir modelle temsil edilebileceğinin vurgulanmasıdır (MEB, 2005b).

Erken yaşlardan itibaren Dünya’nın şekli, yapısı, taş, toprak, su gibi konular merak edilen, gözlemlenebilen ve öğrencilerin yaşantısında var olan olgulardır. İlköğretimin ilk yıllarında öğrencilerin hayat bilgisi dersinde su kaynakları, sel baskınları, hava, su ve toprakların yaşam için önemi başlıkları altında belli bazı bilgi, beceri ve tutumları kazanmaları hedeflenmiştir. İlköğretimin dördüncü sınıfında ise, üzerinde yaşadıkları Dünya’nın şekli ve yapısı ile ilgili kazanımları edinmeleri ön görülmüştür. “Gezegelimiz Dünya” ünitesi öğrencilerin ileriki sınıflarda karşılaşacakları, Güneş ve Ay Tutulması, Ay’ın Evreleri, Dünya’nın Hareketleri, Güneş Sistemi gibi konuları öğrenmelerine zemin hazırlayacaktır (MEB, 2005b).

Fen ve teknoloji dersi 5. sınıfta “Dünya ve Evren” öğrenme alanında “Dünya, Güneş ve Ay” ünitesi bulunmaktadır. Programda bu üniteye ayrılması önerilen süre 12 ders saatidir. Bu üniteye öğrencilerin; Dünya, Güneş ve Ay’ın göreceli boyut ve biçimleri ile Dünya ve Ay’ın hareketlerini tanıyıp kavraması, Dünya, Güneş ve Ay arasında hareket ilişkisi kurabilmesi, bu ilişkinin yol açtığı sonuçlar ve bunların günlük yaşama etkisi hakkında bilgi, deneyim ve tutum geliştirmesi hedeflenmektedir. “Dünya, Güneş ve Ay” ünitesinde öğrenciler, Güneş, Dünya ve Ay arasındaki benzerlik ve farklılıkları tanıyarak gök cisimlerinin belirgin özelliklerini kavrayacaktır. “Dönme” ve “dolanma” hareketlerinin yaşantımızı etkileyen bazı olguların nedeni olduğunun

farkına varacaktır. Bir başka ifadeyle, öğrenciler; gece/gündüz, yıl gibi zaman birimlerinin temelinde Dünya'nın bu hareketleri olduğunu algılayacaktır (MEB, 2005b).

Dördüncü sınıfta, Dünya'mızın şekil ve yapısının ele alındığı "Gezegelimiz Dünya" ünitesiyle başlayan süreç, bu sınıfta etkisi daha kolay fark edilebilir "Gökyüzü Macerası" ile devam etmektedir. Ünite öğrenci, modeller yardımıyla Dünya, Güneş ve Ay'ın göreceli boyutlarını ve biçimlerini tanıyarak Güneş'in gün içindeki hareketini kavrar. Bu görünen hareketin, aslında Dünya'nın kendi etrafında yaptığı dönme hareketi ile ilgili olduğunu bilir ve Dünya'nın dönmesi ile Güneş'in görünen hareketi arasında bağ kurar. Öğrenciler, ilköğretimin ilk üç yılında Hayat Bilgisi dersinde yer alan "Dün, Bugün, Yarın" ünitesinde, Dünya'nın hareketleri sonucunda oluşan değişimleri ve Güneş'in bazı özellikleri ile ilgili olarak edindikleri kazanımların yanı sıra bu ünite elde edecekleri kazanımlar; ileriki sınıflarda karşılaşacağı Güneş sistemi, mevsimler, yıldızlar ile uzay gibi konuların öğrenilmesine zemin hazırlayacaktır (MEB, 2005b).

Şimdi, Fen ve Teknoloji Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların coğrafya ile ilgili olanlarına değinilecektir.

Fen ve Teknoloji Öğretim Programı'nda (MEB, 2005b), 4. Sınıfta "Dünya ve Evren" öğrenme alanının "Gezegelimiz Dünya" ünitesinde coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Öğrenci,

1. Dünya'nın şeklinin küreye benzediğini ifade eder ve Dünya'nın şeklinin küreye benzediğini gösteren örnekler verir. Geçmişte, insanların Dünya'nın şekliyle ilgili çeşitli görüşlere sahip olduklarının farkına varır.

2. Ekonomik değeri olan mineral veya kayaçları maden olarak tanımlar. Mineral, kayaç ve maden arasında ilişki kurar.

3. Toprağın nasıl oluştuğunu açıklar. Erozyonla toprak kaybı arasında ilişki kurar.

4. Hava, toprak ve suyun yaşam için önemini bilincine varır. Hava, toprak ve su kirliliğini önlemek için alınabilecek önlemleri araştırır ve sunar.

5. Dünya'daki karaların taş küre, suların su küre ve bunları çevreleyen havanın hava küre adı verilen bilimsel bir modelle temsil

edildiğini ifade eder. Dünya yüzeyinin derinliklerindeki katmanları temsil eden ateş küre ve ağır kürenin (çekirdek) belirgin özelliklerini ifade eder.

6.Dünya'nın yapısındaki katmanları genel özelliklerine göre karşılaştırır. Dünya'nın katmanlarını gösteren kendine özgü bir model oluşturur ve sunar.

Fen ve Teknoloji Öğretim Programı'nda (MEB, 2005b), 5. Sınıfta "Dünya ve Evren" öğrenme alanının "Dünya, Güneş ve Ay" ünitesinde coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Öğrenci,

1.Güneş, Dünya ve Ay'ın şekil ve büyüklükleriyle ilgili olarak; Güneş, Dünya ve Ay'ın şeklini karşılaştırır, geçmişte insanların, Dünya, Güneş ve Ay'ın şekliyle ilgili çeşitli görüşleri sürdürdüklerinin farkına varır, Güneş, Dünya ve Ay'ı büyüklüklerine göre sıralar, Güneş'in Dünya'ya göre, Ay'dan daha uzak olduğu sonucunu çıkarır.

2.Dünya'nın hareketleri ile ilgili olarak; Dünya'nın kendi etrafında döndüğünü ifade eder, Dünya'nın kendi etrafında bir tam dönüşünü tamamladığı sürenin, bir gün olarak kabul edildiğini ifade eder, Gece-gündüz oluşumunu, Dünya'nın kendi etrafındaki dönme hareketiyle açıklar, Güneş'in gökyüzünde gün boyunca hareket ediyor gözükmesini, Dünya'nın kendi etrafındaki dönme hareketiyle açıklar, Dünya'nın kendi etrafında dönerken aynı zamanda Güneş etrafında da dolandığını ifade eder, Dünya'nın Güneş etrafında bir tam dolanımını tamamladığı sürenin, bir yıl olarak kabul edildiğini belirtir.

3.Ay'ın hareketleri ile ilgili olarak; Ay'ın kendi etrafında dönerken aynı zamanda da Dünya etrafında dolandığını ifade eder, Dünya ve Ay'ın hareketlerini gösteren kendine özgü bir model oluşturur ve sunar, Dünya'dan bakıldığında Ay'ın daima aynı yüzünün gözlemlendiğini açıklar, Ay'ın evrelerini belirli aralıklarla gözlemler ve gözlem sonuçlarını kaydeder, Gözlemlerine dayanarak Ay'ın evrelerinin düzenli olarak tekrar eden bir doğa olayı olduğu sonucunu çıkarır, Ay'ın evrelerini, Ay'ın Dünya etrafındaki dolanma hareketiyle açıklar, Ay'ın evrelerini temsil eden bir model oluşturur ve sunar.

2.2. Fen ve Teknoloji Öğretim Programı'nda (4. ve 5. Sınıflar) Coğrafya İle İlgili Kavramlar

4. ve 5. sınıfta Fen ve Teknoloji dersindeki coğrafya bilimi ile ilgili öğretilmesi önerilen kavramlar şunlardır: Su Küre, Hava, Kara, Küre, Kayaç, Ateş Küre, Yüzey Suyu, Deniz, Göl, Yağmur, Bulut, Bitki, Dağ ve Güneş.

2.3. Fen ve Teknoloji Öğretim Programı'nda (4. ve 5. Sınıflar) Coğrafya İle İlgili Beceriler

Fen ve Teknoloji Öğretim Programı'nda öğrencilere bilimsel araştırmanın yol ve yöntemlerini öğretmek amacıyla bilimsel süreç becerileri olarak adlandırılan becerileri kazandırmak esas alınmıştır. İlköğretim 4. ve 5. sınıf Fen ve Teknoloji dersinde öğrencilere coğrafya ile ilgili kazandırılacak bilimsel süreç becerileri şunlardır: Gözlem, karşılaştırma-sınıflama, çıkarım yapma, tahmin.

3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA (4. VE 5. SINIFLAR) COĞRAFYA

Sosyal bilgiler, disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır (Doğanay-2002:43). Sosyal bilgilerde, coğrafya, tarih, yurttaşlık konuları ağırlıklı bir şekilde yer almaktadır. Ama bu yer alış, bireyin sosyal ve fiziki çevresinin ve bu çevreyle olan ilişkilerinin incelenmesinde doğal olarak bu üç ders konularından bazılarının ele alınması biçimindedir. Sosyal bilgilerde yalnız Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi alanlarına değil, Ekonomi, Sosyoloji gibi diğer sosyal bilim dallarına da girilir (Güngördü-2001:130). İlköğretim çağındaki öğrenciler, sosyal olay ve olguları toplu olarak görüp, anladıkları düşünülerek, bu sosyal bilim dallarını sosyal bilgiler konularını bütünleşmiş olarak öğretilmesi amaçlanmıştır (Ünlü, 2001).

İlköğretimde sosyal bilgiler dersi ana derslerden birisidir. Bu dersin temel amacı, öğrencileri toplum ve sorunları hakkında bilgilendirmek ve iyi vatandaş olmalarını sağlamaktır.

İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 4. ve 5. sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için toplam 36 haftada 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır (MEB, 2005d). 4. ve 5. sınıfta coğrafya ile ilgili kazanımların yer aldığı öğrenme

alanlarına ayrılan ders işleme süresi 42’şer saat yani toplam yıllık değer olan 108 saat içinde yüzde oranı 39’dur. Bu oran kabaca sosyal bilgiler içerisinde coğrafya disiplininin payını göstermektedir.

3.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda (4. ve 5.Sınıflar) Coğrafya İle İlgili Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Sosyal Bilgiler dersi dokuz öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır (MEB, 2005d). Bunlar: 1. Birey ve Toplum, 2. Kültür ve Miras, 3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler, 4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim, 5. Zaman, Süreklilik ve Değişim, 6. Bilim, Teknoloji ve Toplum, 7. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler, 8. Güç, Yönetim ve Toplum, 9. Küresel Bağlantılar.

Sosyal Bilgiler öğretim programında 3 öğrenme alanı coğrafya ile ilgilidir. Bunlar: “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar”. Aşağıda Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan coğrafya ile ilgili öğrenme alanlarının içerikleri ve önemi üzerinde durulacaktır.

1. İnsanlar, Yerler ve Çevreler

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile öğrencilerin insanın çevresi ile etkileşimini tanıması, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlaması ve geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazanabilmesi amaçlanmıştır. İlköğretim 4. ve 5. sınıfta öğrenciler bu öğrenme alanıyla, yaşadıkları yeri tanıyacaklar, bu yer ile ilgili nasıl, neden, nerede ve gelecekte ne olabilir gibi coğrafi sorulara yanıt arayacaklardır. İnsanın yaşadıkları yerde üstlendiği rolü sorgulayıp, aynı zamanda çevreye duyarlı olmayı, çevrelerinin önemini ve çevreyi korumanın sadece kendileri için değil toplum ve gelecekteki yaşam için de önemli olduğunu kavrayacaklardır. Yaşadıkları yeri tanıyıp tanımladıktan sonra, aslında yaşadıkları yere benzeyen ortak bazı özelliklere sahip olan daha geniş ama etkileşim içinde olunan bölgeyi tanıyacaklardır. Burada özellikle benzerlik ve farklılık kavramının önemini fark edeceklerdir. Tüm dünya yüzeyinin tek bir parça gibi görünmesine rağmen aslında insan ya da doğal ortam nedeniyle birbirinden farklı birimlerden oluştuğunu fark edeceklerdir (MEB, 2005d).

2. Üretim, Dağıtım ve Tüketim

İLKÖĞRETİMİN İL KADEMESİNDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

Bu öğrenme alanında ilköğretim 4. ve 5. sınıfta bulunan öğrenciler, kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininki ile karşılaştırır, farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyar. Yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceler ve geliştirmek için çaba gösterir (MEB, 2005d).

3. Küresel Bağlantılar

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı, coğrafya, antropoloji, ekonomi gibi bilimlerin temalarıyla öğrencilerin toplumlar arasındaki her türlü ilişkilerle ilgili fikir sahibi olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. İlköğretim 4-5. sınıf düzeyindeki öğrenciler bu öğrenme alanında, coğrafya ile ilgili konulardan dünyanın farklı bölgelerinde bulunan ülkelerle, bu ülkelerin genel özelliklerini tanımaları, kendi ülkeleriyle karşılaştırma imkanına da sahip olmaları hedeflenmiştir. Böylece öğrenciler, hakkında genel bilgi edindikleri ülkelerle ülkesinin ekonomik ilişkileri, ülkesinin ekonomik kaynakları ile diğer ülkelerle yapılan ticaretle bu kaynakların yerini keşfedeceklerdir. Ayrıca ülkeler arası ekonomik ilişkilerin sebep ve sonuçlarını sorgulama fırsatını da bulacaklardır. Bu öğrenme alanında öğrencilerin, çeşitli bölgelerdeki insanların kültürleri hakkında fikirler edinmeleri, kendi kültürleriyle başka ülkelerin kültürleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları keşfetmeleri, gelişen dünyanın gündemini takip etmeleri, karşılaştığı sorunlar karşısında çözüm üretebilen bilinçli bir birey olma niteliği kazanmaları hedeflenmiştir (MEB, 2005d).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (MEB, 2005d) 4. Sınıfta “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanının “Yaşadığımız Yer” ünitesinde coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Bu ünitenin sonunda öğrenciler;

1. Çeşitli yöntemlerle çevresindeki herhangi bir nesnenin kendisine göre bulunduğu yönü bulur.
2. Çevresinde gördüklerini şekil ve şemalarla anlatır. Çizdiği şekil ve şemalarda kullandığı sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturur.
3. Çevresindeki bir yerin krokisini çizer.
4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek, bulgularını resimli grafiklere aktarır.

5. Çevresinde gördüğü doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.
6. Efsane, destan, öykü, türkü ve şiirlerden yararlanarak yaşadığı yerin coğrafi özellikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunur.
7. Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (MEB, 2005d) 4. Sınıfta “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanının “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinde coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Bu ünitenin sonunda öğrenciler;

1. Dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu fark eder.
2. Görsel materyallerden yararlanarak çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunur.
3. Kendisi ile başka bir toplumdaki yaşlılarının günlük yaşamlarını karşılaştırır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (MEB, 2005d) 5. Sınıfta “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanının “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Bu ünitenin sonunda öğrenciler;

1. Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanır.
2. Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.
3. Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir.
4. Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.
5. Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir.
6. Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlere neden olan uygulamaları fark eder.

İLKÖĞRETİMİN İL KADEMESİNDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (MEB, 2005d) 5. Sınıfta “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanının “Ürettiklerimiz” ünitesinde coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Bu ünitenin sonunda öğrenciler;

1. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.
2. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir.
3. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (MEB, 2005d) 5. Sınıfta “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanının “Hepimizin Dünyası” ünitesinde coğrafya ile ilgili olarak şu kazanımlara yer verilmiştir:

Bu ünitenin sonunda öğrenciler;

1. Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder.
2. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.
3. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir. Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder.
4. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri konusunda bakış açısı geliştirir

3.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (4. ve 5. Sınıflar) Coğrafya İle İlgili Kavramlar

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda 4. ve 5. sınıflarda coğrafya bilimi ile ilgili öğretilmesi önerilen kavramlar şunlardır: Yön, Afet, Beşeri ortam, Bölge, Çevre, Çevre kirliliği, Doğal kaynaklar, Doğal ortam, Ekonomik faaliyet, Enerji, Göç, Hava durumu, Hava olayı, İhracat, İthalât, İklim, İletişim, Kentleşme, Kıta, Kültür, Kültürel öğe, Nüfus, Ticaret, Turizm, Tüketim, Ulaşım, Yatırım, Yer, Yerleşme.

3.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (4. ve 5.Sınıflar) Coğrafya İle İlgili Beceriler

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda coğrafya ile ilgili öğrencilere şu becerilerin kazandırılması ön görülmüştür: Araştırma Becerisi, Problem Çözme Becerisi, Karar Verme Becerisi, Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi, Gözlem Becerisi, Mekânı Algılama Becerisi, Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi. Ayrıca Sosyal Bilgiler Programına göre öğrencilere doğrudan verilecek beceriler ise şunlardır: Kanıt kullanma, Mekânı algılama, Tablo, diyagram ve grafik okuma, Karşılaştırma yapma, Sebep-sonuç ilişkisini belirleme, Karar verme, Kütüphane ve referans kaynaklarını kullanma, Görsel kanıt kullanma, Gözlem, Basit istatistik verilerini yorumlama becerisi.

İLKÖĞRETİMİN İLK KADEMESİNİ BİTİREN COĞRAFI AÇIDAN BİLGİLİ BİR BİREYİN SAHİP OLMASI GEREKEN COĞRAFI BİLGİ, BECERİ VE BAKIŞ AÇILARI

Coğrafi açıdan iyi eğitilmiş bir birey ilköğretimin ilk kademesini bitirdiğinde hangi bilgi, beceri ve bakış açılarına sahip olmalıdır? Şimdi bu sorunun cevabı üzerinde durulacaktır. 5. sınıfı bitiren öğrencilerin, coğrafya konularını öğrenerek davranışlarında meydana gelecek değişiklikler konusunda aşağıda verilen hususlarda yeterli olmaları beklenmektedir:

5. Sınıfı bitiren bir birey;

- Bir yerin fiziki ve beşeri özelliklerini gözlemleyerek, nasıl kayıt edeceğini ve aktaracağını bilmeli
- Gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilmeli ve ilişkilendirebilmeli
- Gözlem becerileri gelişmiş olduğundan çevresinde çok iyi bildiği bir yer ile ilgili aklına gelen her şeyi yazması ve söylemesi istendiğinde nitelikli cümleler ile konuyu ifade edebilmeli
- Coğrafi soruları nasıl soracağını ve coğrafi olan ya da coğrafi olmayan soruları nasıl ayırt edeceğini bilmeli (GFL, 1994)

İLKÖĞRETİMİN İL KADEMESİNDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

- İçinde bulunduğu toplumdaki bireylerin bakış açılarını yansıtan konular hakkında sorular sorabilmeli (GFL, 1994)
- Yerel yaşam ortamının sahip olduğu coğrafi özellikler hakkında sorular sorabilmeli
- Ders kitapları ve çalışma kitaplarında geçen yerler hakkında coğrafi sorular sorabilmeli
- Güncel olayların ve haberlerin coğrafi yönlerini belirleyebilmeli
- Bulunduğu yaş seviyesine göre coğrafi bilgi edinme, coğrafi bilgiyi organize ve analiz etmede beceri sahibi olmalı
- Coğrafi bilgi edinme maksadıyla, farklı kaynaklardan bilgi elde etmede yeterince araştırma becerisine sahip olmalı
- Haritalar dahil, bir çok birincil ve ikincil kaynaklardan bilgileri, nasıl bulup, toplayarak, işleyeceğini bilmeli (GFL, 1994)
- Coğrafi bilgi edinmek maksadıyla arazi çalışması yapabilmeli
- Coğrafi bilgiyi bulabilmeli ve kullanılabilir biçimde planlayıp, yazabilmeli
- Basılı ve görsel kaynaklardaki bilgilere (gazete, dergi, televizyon, radyo vd.) ulaşabilmeli (MEB, 2005d)
- Uygun bilgi kaynaklarını kullanabilmeli
- Farklı kaynaklardan topladığı bilgileri kaydedebilmeli, biçimlendirebilmeli ve tekrar kullanabilmeli (MEB, 2005d)
- Görsel unsurlardan coğrafi bilgiler edinerek, bu bilgileri analiz edebilmeli
- Haritaları yorumlayarak, farklı yerlerin özellikleri (örneğin, iklim, yükselti, nüfus yoğunluğu) hakkında bilgi edinebilmeli (GFL, 1994)
- Harita üzerinde bir yerden başka bir yere mesafelere ve pusula yönlerine karar verebilmeli (GFL, 1994)
- Coğrafi bilgileri göstermek için haritaları nasıl hazırlayacağını bilmeli (GFL, 1994)

- Harita, küre, diyagram, uydu görüntüleri ve fotoğraflar gibi coğrafi temsillerin özellik ve amaçlarını bilmeli (GFL, 1994)
- Coğrafi ilişkileri gözlemleyip, yorumlamak için haritaları nasıl kullanacağını bilmeli (GFL, 1994)
- Çıkarımlar yapabilmek ve karar verebilmek için haritaları kullanabilmeli (GFL, 1994)
- Coğrafi bilginin sözlü ve yazılı raporlar şeklinde, harita ve grafiklerle beraber nasıl sunacağını bilmeli (GFL, 1994)
- Bilgiyi uygun ve farklı biçimlerde (harita, grafik, tablo, diyagram, küre) kullanma, düzenleme ve geliştirme yeteneklerine sahip olmalı
- Farklı mekânlara ait görüntüler içeren fotoğrafları birbirleriyle kıyaslayabilmeli
- Harita, fotoğraf, gazete haberi ya da resimlerdeki yerlerin fiziki ve beşeri özelliklerini birbirleri ile kıyaslayabilmeli
- Görsel materyallerden yararlanarak çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunabilmeli
- Kendisi ile başka bir toplumdaki yaşlılarının günlük yaşamlarını karşılaştırabilmeli
- Coğrafi bilgiyi organize edebilmek için, grafikler, diyagramları ve tabloları nasıl yapabileceğini bilmeli
- Sıcaklık, yağış, bulutlu günler sayısı ve diğer hava olayları verilerini grafik ve resim şeklinde günlük olarak tutabilmeli (GFL, 1994)
- Coğrafi ilişkileri gözlemleyip, yorumlayabilmek için, tablo ve grafiklerin nasıl kullanılabileceğini bilmeli (GFL, 1994)
- Bölgeleri karşılaştırıp, farklılıkları belirleyebilmeli
- Zaman içerisinde bölgelerin fiziki ve beşeri karakterlerinde meydana gelen değişiklikleri tanımlayıp, bu değişikliklerin sonuçlarını tespit edebilmeli (GFL, 1994)

İLKÖĞRETİMİN İL KADEMESİNDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

- Farklı bölgeler ve insanların kültürel özelliklerini tespit ederek, karşılaştırabilmeli (GFL, 1994)
- Bir Türkiye haritasında coğrafi bölgeleri gösterip, adlarını söyleyebilmeli
- Bölgeler arasındaki yer şekilleri, hava olayları ve doğal afetler açısından benzerlikleri ve farklılıkları ifade edebilmeli
- Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanıyabilmeli
- Yaşadığı bölgedeki yer şekillerinin özelliklerini diğer bölgelerdekiler ile kıyaslayabilmeli
- Bir kıta ile ülke ya da bir şehir ve coğrafi bölge arasındaki farkları açıkça ayırt edebilmeli
- Beşeri faaliyetlerin fiziki ortam üzerine olan etkilerini değerlendirebilmeli
- Fiziki ortamların insanlar için sağlamış olduğu imkanları tespit edebilmeli (GFL, 1994)
- Zaman içerisinde mekanların fiziki ve beşeri özelliklerinin nasıl değiştiğini açıklayabilmeli
- Farklı yerler arasındaki bağlantıları tespit ederek, mekansal etkilerin sebep ve sonuçlarını açıklayabilmeli (GFL, 1994)
- Yerel ve global, değişik ölçeklerde farklı yerlerin fiziki karakterlerini tanımlayıp karşılaştırabilmeli (GFL, 1994)
- Coğrafi problemleri nasıl çözeceğini bilmeli
- Problemlerin çözümüne yönelik alternatifler sunabilmeli, bu alternatifleri niçin ürettiklerini yeterince savunabilmeli
- Nüfusun mekânsal dağılımını açıklayabilmeli
- Dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanların nasıl hayatlarını kazandıklarını açıklayabilmeli (GFL, 1994)
- Ekonomik aktiviteleri sınıflandırabilmeli

- İnsan, ürün ve fikirlerin bir yerden başka yere hareketinde kullanılan taşıma ve iletişim tarzını tespit edebilmeli (GFL, 1994)
- İnsanların yeryüzünü kontrol için nasıl ve niçin yarıştıklarını açıklayabilmeli (GFL, 1994)
- Küreselleşme buna bağlı olarak da ekonomik ve politik karşılıklı bağımlılığın farkında olmalı
- Diğer kültürleri tanıdığından dolayı etnik kültür eğiliminden uzak olmalı
- Doğal afetleri tanımlayarak, doğal afetler konusunda yeterince bilgi sahibi olmalı
- İçinde yaşadığı yerel toplumun nasıl değiştiğini açıklayabilmeli (GFL, 1994)
- Çevresinde cereyan eden olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilmeli, benzer ve farklı yönlerini ortaya koyabilmeli
- Kaynak olarak toplumu kullanabilmeli ve bireylerle görüşmeler yapabilmeli
- Anketlerden elde ettiği verileri (hava şartları, ekonomik faaliyetler, ürün türleri vb) grafik haline dönüştürebilmeli (MEB, 2005d)
- Temel yer adlarını bilmeli
- Bazı coğrafi tanımları yapabilmeli (yer şekilleri, hava olayları ve doğal afetler gibi fiziki olayları basit bir şekilde ifade edebilmeli)
- Bir yerin konumunun, fiziki özelliklerini nasıl etkilediğini açıklayabilmeli
- Enlem ve boylamları kullanarak, yeryüzündeki çeşitli yerlerin lokasyonunu bulma becerisine sahip olmalı
- Okyanusları ve kıtaları bilmeli ve bunları haritada gösterebilmeli
- Kıta ve okyanusların birbirlerine, ana paralel ve meridyenlere göre lokasyonunu bilmeli (GFL, 1994)
- Önemli yapısal kavramları tanımlayabilmeli

İLKÖĞRETİMİN İL KADEMESİNDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

- Yapmış olduğu tanımlarda uygun coğrafi ifadeleri seçebilmeli
- Hem sözlü hem de yazılı ifadelerinde coğrafi kavramları iyi bir şekilde birleştirebilmeli
- Mekanı algılama becerisi yeterli düzeyde olmalı, aynı mekanı farklı biçimlerde ifade edebilmeli
- İlk kez gittiği bir yerde yönleri bulmakta güçlük çekmemeli
- İyi bildiği bir yerin krokisini çizmede beceri sahibi olmalı
- Geçmişte insan ve hadiseleri etkileyen coğrafi içerikleri açıklayabilmeli (GFL, 1994)
- Model küreleri kullanabilme becerisine sahip olmalı
- Değişik amaçlarla hazırlanmış olan atlasları kullanabilmeli
- Kazanmış olduğu coğrafi beceriler ile doğru kararlar verebilmeli
- Farklı fiziki ve beşeri ortamlar arasındaki sebep sonuç ilişkilerini algılayabilmeli

SONUÇ ve ÖNERİLER

Coğrafya, tabii bilimler ile sosyal bilimler arasında yer almakta ve birleştirici bir rol oynamaktadır. Hiçbir bilim coğrafya kadar insan zihni ve kültürünü geliştiremez. Bu sebeptendir ki ülkenin milli servetlerini koruma ve değerlendirme gereğine inanmış, ülke sorunlarının yurt ve millet yararına çözümlenmesine içtenlikle katılan, ülke kalkınmasında severek sorumluluk alan, milletlerin refah ve mutluluklarının coğrafi çevreden yararlanma derecesine bağlı olduğunun bilincinde olan gençler yetiştirmek için coğrafya eğitimine gereken önem verilmelidir. Coğrafyanın görevi doğa bilimleri ile beşeri bilimler arasındaki boşluğu doldurmaktır. Bu görüş coğrafyanın okul programındaki var oluş nedenini ortaya koymaktadır (Engin vd, 2003).

Dünyanın önde gelen ülkelerinde yaşayan insanların gerek fiziki ve gerekse beşeri meselelere karşı duyarlı olmalarının nedeni iyi bir eğitim almalarından kaynaklanır. Bu ülkelerde okutulan coğrafya ders kitapları ile uygulanan coğrafya eğitim metod ve teknikleri incelediğinde

insanların yaşadığı ortamda meydana gelen problemlere karşı duyarlı olmalarında coğrafyanın payının çok büyük olduğunu görmekteyiz. İlköğretimden başlayarak bütün eğitim öğretim süreci boyunca yapılacak iyi bir coğrafya eğitimi ile günümüzde yaşadığımız problemlerin birçoğu gelecekte ortadan kalkmış olacaktır (Efe, 1997:273).

İlköğretimin ilk kademesinde öğrenim gören öğrencilerin coğrafi açıdan bilgili olarak yetiştirilmeleri, okullarımızda coğrafi açıdan iyi eğitimden geçirilmelerine bağlıdır. Bundan dolayı, ilköğretimin ilk kademesinden sorumlu olan sınıf öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Sınıf öğretmenleri, öğrencilerin temel coğrafi bakış açılarından mekansal ve ekolojik bakış açılarının temellerini kazanmalarında önemli bir sorumluluğa sahiptir.

Öğrencilerin bir yerin neye benzediği hakkında araştırma yapmaları ve bilgi edinmeleri son derece önemlidir. İlköğretimde coğrafya konuları öğrencilerin yaşam ortamlarını algılama düzeylerini geliştirecek şekilde öğretilmelidir. Nitelikli bir coğrafya eğitimi, yer isimlerini ezberleme, bunların yerini bilmeden öte, coğrafya hakkında gerçeğe dayalı ve kullanılabilir bir bilgi sağlamalıdır.

İlköğretimin ilk kademesinde coğrafya eğitimi ve öğretiminin nitelikli bir şekilde yürütülebilmesi için yeni müfredatlarda yer alan coğrafya konularının, ülke gerçekleri ile uyumlu, çağdaş esaslara dayanan felsefi görüş ışığında, kazanım, yöntem ve teknikleri, ders kitapları, öğretmen ve öğrenci kılavuzları, ders materyalleri ile değerlendirme araçlarını bir bütünlük içerisinde planlanması ve yürütülmesi gerekmektedir (Engin vd, 2003). Yeni müfredat programlarının anlaşılması ve verimli bir şekilde uygulanması için öğretmenlere hizmet içi eğitim kursları verilmelidir.

İlköğretimde, içeriğinde coğrafyaya yer veren öğretim programlarında (Hayat bilgisi, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler), öğrenme-öğretme sürecinde yararlanılabilecek etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Uygulamada bu etkinliklerin aynen kullanılması zaruri değildir. Sözü edilen öğretim programlarının felsefelerine uygun olmak koşuluyla, öğretmenler de yeni etkinlikler geliştirmelidir. Öğretmenler programları uygularken sadece ders kitapları, alıştırma kitapları ve kılavuz kitaplardaki etkinliklerle yetinmemeli, yeni etkinlikler üretmelidir.

KAYNAKÇA

- AKINOĞLU, O., (2002): Hayat Bilgisi Öğretimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Editörler, (Cemil Öztürk, Dursun Dilek) PegemA Yayıncılık, s.1-13, Ankara.
- DOĞANAY, H., (1993): Coğrafya'da Metodoloji: Genel Metodlar ve Özel Öğretim Metodları. Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul.
- DOĞANAY, A., (2002): Sosyal Bilgiler Öğretimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Editörler, (Cemil Öztürk, Dursun Dilek) PegemA Yayıncılık, s.15-46, Ankara.
- EFE, R., (1997): Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar, Coğrafya Eğitiminde Çağdaş Metod ve Teknikler. Marmara Coğrafya Dergisi, sayı 1, s.271-280, İstanbul.
- ENGİN, İ., AKBAŞ, Y., GENÇTÜRK, E. (2003): 1.Coğrafya Kongresinden Günümüze Liselerimizde Müfredat Programlarındaki Değişimler. Milli Eğitim Dergisi, sayı 157, Ankara.
- GFL (Geography For Life)., 1994, The National Geography Standarts 1994. Washington D.C.: Geography Education Standarts Project,
- GİRGİN, M., Neden Coğrafya Öğreniyoruz? Doğu Coğrafya Dergisi, sayı 5, s.127-145, Konya.
- GÜNGÖRDÜ, E. (2001): İlköğretim Okullarında Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Nobel Yayın Dağıtım, Yayın no 316, Ankara.
- KARABAĞ, S. (2001): Sosyal Bilgiler Programlarında Coğrafya Konularının İçeriği. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu (Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük. Nobel yayın Dağıtım, Yayın no 285, s.61-68, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2005a): İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1., 2. ve 3. Sınıflar). Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2005b): İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4., 5. Sınıflar). Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2005c): İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6., 7. ve 8. Sınıflar). Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2005d): Sosyal Bilgiler 4.-5. Sınıf Programı, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2005e): Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıf Programı, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- SEZER, A., PINAR, A., KOÇ, M. (2005): Lise 1.Sınıf Öğrencilerinin Coğrafya Dersine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı 20, s.377-390, Konya.
- ÜÇİŞİK, S., SEKİN, S. (2001): Lise Coğrafya Dersi Öğretim Programının Amaçlarına Yönelik Eleştirisel Bir Yaklaşım. Marmara Coğrafya Dergisi, sayı 4, s.49-59, İstanbul.
- ÜÇİŞİK, S., DEMİRCİ, A. (2002): 21.yüzyılda Çağdaş Coğrafya Bilimi ve Temel Unsurları., Marmara Coğrafya Dergisi, sayı 5, s.117-133, İstanbul.
- ÜNLÜ, M. (2001): İlköğretim Okullarında Coğrafya Eğitim ve Öğretimi. Marmara Coğrafya Dergisi, sayı 4, s 31-48, İstanbul.
- YAZICI, HAKKI - SAMANCI, OSMAN, (2003: *İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri*, MEB. Dergisi, sayı 158, Ankara.